



WAARDE  
VAN WERK

# Uitgestorven beroepen gaan in de revival

LEX HEERMA VAN VOSS

HOGLERAAR 'GESCHIEDENIS VAN DE SOCIALE ZEKERHEID'  
UNIVERSITEIT UTRECHT

“In de tijd van mijn ouders en grootouders was het ideaalbeeld dat de vrouw niet hoefde te werken. Nu is zelfredzaamheid in onze maatschappij de norm geworden en daar hoort een baan bij, vinden we. Dat etaleren we volop, bijvoorbeeld via Instagram of Twitter. We wisselen foto’s van onze schattige huisdieren af met beelden die laten zien hoe gaaf ons werk is. Zo belangrijk vinden we dat dus: #lovemyjob. Ik doe het zelf ook: laatst weer een tweetje van een mooie pauze in de zon tijdens een congres. Maar daarmee laten we natuurlijk maar een deel van de werkelijkheid

zien. Het deel dat de positieve waarde van werk bevestigt en waarmee we onszelf als individu positief kunnen neerzetten. Je ziet bijvoorbeeld nooit een post van een verpleegster die zegt: ‘deze mevrouw heeft heel erg overgegeven en ik kan het weer opruimen’.”

**Historicus Lex Heerma van Voss** koppelt inzichten uit het verleden aan gedachten en ontwikkelingen over werk van vandaag. Daarbij valt hem om te beginnen op dat er nu meer mensen in Nederland leven van de opbrengst van loonarbeid dan ooit tevoren. "Daar zit een demografische trend onder", legt hij uit. "Door ontgroening is het aandeel volwassenen toegenomen en bij hen is de norm dat ze tussen hun opleiding en hun pakweg 67<sup>e</sup> levensjaar allemaal werken. Daarna worden ze geacht te leven van uitgesteld inkomen uit dat werk. Tel daarbij op dat tegenwoordig ook van vrouwen verwacht wordt dat ze werken en je komt tot de situatie waarin het merendeel van de mensen leeft van loon uit arbeid.

## DE KLASSIEKE ZELFVOORZIENENDE BOERDERIJ

Dat moet ook wel, want we zijn steeds meer consumptiedingen normaal gaan vinden, meerdere auto's op de oprit, een paar keer paar jaar op vakantie. Daar heb je wel minimaal twee inkomens voor nodig. Die hele beweging past in de lange geschiedenis van loonarbeid die Nederland heeft, met name als gevolg van de relatief vroege

verstedelijking. Die heeft een enorme impact gehad op hoe wij ons als maatschappij, maar ook als individuen hebben ontwikkeld. Op de klassieke zelfvoorzienende boerderij waar ooit de meeste mensen in ons land woonden, was het onderscheid tussen werk en niet-werk veel minder binair.

Zodra je in loondienst bij een bedrijf gaat werken, verandert er iets: je volgt een opleiding, je gaat buitenshuis werken en uiteindelijk met pensioen. Dat soort omslagmomenten in een leven waren er op de traditionele boerderij veel minder. Daar leerde je door te werken, je zette telkens stapjes, kreeg steeds meer verantwoordelijkheden. En je moeder en oma hielden intussen ook niet op met werken, die gingen naarmate de jaren vorderden lichtere klusjes doen, maar bleven allemaal zo lang mogelijk actief. Op het platteland probeerde je de markt buiten te houden, zelfvoorzienend te zijn. In de stad is het omgekeerd: je bent afhankelijk van de markt, alles moet gekocht worden. Als je dat gegeven doortrekt naar de toekomst, dan verwacht ik dat we steeds meer onderling afhankelijk worden.

## **VAN WEKEN NAAR VOORRAAD ALS ONKOSTENPOST**

Neem iets als voorraden: de boerderij van vroeger produceerde in het oogstseizoen voorraden voor het hele jaar, door te wecken bijvoorbeeld. Producten moesten maanden meekunnen, zodat het gezin de winter doorkwam. Dat kennen we helemaal niet meer. Nederland was bij aanvang van de Tweede Wereldoorlog nog voor een belangrijk deel zelfvoorzienend en voorraadhoudend. Als we nu

oorlog, of zelfs maar een kink in de aanvoer zouden krijgen, zouden we veel sneller in hongersnood vervallen. Zelfs de winkels hebben geen voorraad meer: de efficiency van onze economie maakt dat wij op vraag leveren. Albert Heijn verkoopt liever dagelijks de winkel leeg en is dan in de ochtend om 8 uur weer vol. Voorraad is een onkostenpost. Dit betekent op de langere termijn dat we nog sterker afhankelijk worden van het inkomen uit arbeid, de onderlinge verknoptheid en de wereldwijde stroom van goederen en diensten."

**“Mensen denken niet: de robots komen, wat moet ik nu? Ze ontdekken nieuwe niches, zien kansen en gaan daar hun werk van maken. Letterlijk.”**



Heerma van Voss ziet die globalisering in steeds meer zaken zichtbaar worden, in wat we allemaal kunnen laten maken, laten bezorgen of laten doen. Tot aan de andere kant van de wereld. "We hebben het daarbij heel erg over toegevoegde waarde", zegt hij. "Verzinnen er steeds weer nieuwe diensten bij en formaliseren die in termen van overdracht van geld, waarmee we het systeem op

gang houden. De digitalisering geeft onze creativiteit hierin een extra boost. Mensen denken niet: de robots komen, wat moet ik nu? Ze ontdekken nieuwe niches, zien kansen en gaan daar hun werk van maken. Letterlijk. Ook in de fysieke ruimte overigens. Kijk naar Amsterdam: daar verdwijnen de traditionele basale winkels voor ijzerwaren of huishoudartikelen. Wat komt ervoor terug? Winkels met standaarddingen voor toeristen en specialistische retail gericht op niches. Tot aan zaken die alleen maar soep verkopen of water. Gericht op een klantengroep die daar de waarde van inziet. En die blijkt er dus ook echt te zijn. Daar veranderen robotisering en digitalisering niks aan. Dat is simpelweg een volgende golf van mechanisatie.

## **KUNST ALS UITING VAN HET INDIVIDUELE ZELF**

De daarmee gecreëerde waarden leiden ook weer tot nieuwe vraag. Voor een deel ook omdat we als mensen doorlopend dingen herwaarderen. Uitgestorven beroepen en functies gaan in de revival. Je ziet nu bijvoorbeeld de kunst weer terugkomen in de huizen. In de 18e eeuw hadden veel mensen thuis schilderijen aan de muur, die zijn later vervangen door posters van popidolen en fabriekszeefdrukken, nu zie je de behoefte terugkomen om weer echte kunst aan de muur te hangen. Nog een beetje chic, maar het wordt steeds normaler. Mensen willen uiting geven aan hun individuele zelf, ook in hun huis. En dus komt er nieuw werk voor kunstenaars, al dan niet via moderne, digitale technieken. Net zoals voor meubelmakers of andere ambachtslieden."

## DEELTIJDBANEN ZIJN NIET OVERAL EVEN GELIEFD

Daar waar er door mechanisatie werk verdwijnt, laat de historie zien dat er ook nieuw werk voor terugkomt. Meer werk zelfs. Gaan we dat eigenlijk wel uitgevoerd krijgen? Wie moet dat doen? "Dat hangt er een beetje van af in welke mate we kunnen loskomen van een typisch Nederlands fenomeen: onze voorkeur voor anderhalve-baanconstructies. In 1960 was Nederland - met Griekenland - het land in Europa waar de minste vrouwen een betaalde baan hadden. Nu zijn we met Noorwegen juist koploper. Deels om de kosten van het consumptiepatroon in gezinnen te kunnen dragen, deels ook omdat vrouwen invulling willen geven aan de norm van zelfredzaamheid. Maar wel veelal in deeltijdbanen.

In veel andere landen wordt dat als een inferieure en onwenselijke positie gezien. Daar is het heel normaal dat kinderen tussen de middag overblijven, dat er zorg voor hen geregeld is tot aan het einde van de dag. Bij ons willen de ouders een veel actievere rol hebben in die zorg voor de kinderen. Dat zit nadrukkelijk in onze cultuur en krijgen we niet georganiseerd als beide ouders fulltime werken. Tegelijkertijd: als we de economie in haar huidige vorm en ontwikkeling op gang houden willen houden, dan hebben we alle beschikbare arbeidskracht nodig. Ik ben benieuwd wat uiteindelijk sterker zal blijken: onze cultureel gewortelde voorkeur of de economische druk. De uitkomst gaat mede bepalen hoe we de waarde van werk richting de toekomst invulling zullen geven."



- Op het platteland probeerde je vroeger de markt buiten te houden, in de stad is het omgekeerd: je bent afhankelijk van de markt.
- We gaan in de toekomst steeds meer onderling afhankelijk worden.
- In de Nederlandse cultuur bestaat een voorkeur voor anderhalve baanconstructies, terwijl we voor de huidige economie alle arbeidskracht nodig hebben.

## Over De Kamer

Ontwikkelingen op economisch en maatschappelijk niveau volgen elkaar in hoog tempo op. De Kamer is een initiatief van Achmea om de krachten van grootzakelijke bestuurders te bundelen en samen naar de toekomst van Nederland te kijken. Dat doen we onder andere tijdens Kamerbijeenkomsten, waarbij genodigden hun visies, worstelingen en perspectieven met elkaar delen. Naast bijeenkomsten verbindt De Kamer deelnemers via publicaties en interviews zoals deze. De inzichten die we opdoen, geven we door. Zo inspireren we elkaar én zakelijk Nederland.

**De  
Kamer**

Samen verder kijken

## WAARDE VAN WERK

Op dit moment staat het thema de Waarde van Werk centraal. Een jaar samen met de BV Nederland reflecteren op het thema

de Waarde van Werk heeft een rijke schakering aan perspectieven en inzichten opgeleverd. De waarde van werk is niet alleen uit te drukken in geld, maar ook in maatschappelijke waarde, in status en eigenwaarde, in relevantie en ontwikkeling, individueel en collectief. En dat biedt volop stof om over verder te praten en na te denken over manieren waarop Nederland zich in de grote transitie van onze tijd kan positioneren, de keuzes die we moeten maken, de kansen die we zien en de mogelijkheden die we zullen moeten creëren om iedereen te laten meedoen. Meer lezen? [Download het boek Waarde van Werk hier.](#)